

Opinies verpakt als onderzoek

Gert Peersman (column verschenen in De Standaard op 12 december 2017)

We worden in de media voortdurend met resultaten uit economische studies bestookt die maatschappelijk belangrijk zijn. Zo zou uit een recente studie van de werkgeversfederatie VBO blijken dat twee derde tot drie kwart van de werkgelegenheidscreatie in ons land het gevolg is van de regeringsmaatregelen om de competitiviteit van bedrijven te verbeteren (DS 1 december). Anderzijds vindt een studie van de denktank Minerva dat hogere loonkosten net bevorderlijk zijn voor economische groei en investeringen, terwijl lagere vennootschapsbelastingen de groei zelfs zouden kunnen afremmen (DS 19 oktober).

Spectaculaire bevindingen, maar ze staan haaks op elkaar. Wat moet je daarmee? Voor niet-specialisten is het een kluwen waarin een kat haar jongen niet terugvindt. Maar als je de studies leest, blijken die methodologisch geen hout te snijden en uit te gaan van zeer controversiële veronderstellingen. Desondanks haalde de VBO-studie de voorpagina van de zakenkrant L'Echo. Ook de Minerva-studie kreeg veel aandacht.

Meestal kunnen we onderzoeksresultaten nuanceren, omdat we weten wie de studie uitvoerde, maar dat is niet altijd zo. In 2015 vroeg de regering aan twee onafhankelijke instellingen, het Federaal Planbureau en de Nationale Bank, om de budgettaire kosten van de taxshift te berekenen. Beide instellingen kwamen tot de conclusie dat de taxshift ook na terugverdieneffecten een serieus gat in de begroting zou slaan. Volgens de Nationale Bank was het gat weliswaar een stuk kleiner dan volgens het Planbureau.

Maar afgelopen zomer verscheen er een nieuwe studie. Het kabinet van de minister van Financiën had alleen aan de Nationale Bank een herberekening van de taxshift gevraagd, maar zonder rekening te houden met de uitgaven ten gevolge van de verhoging van de welvaartsenveloppe, bestrijding van de fiscale pensioenval en sociale correcties van de taxshift. Je zou kunnen argumenteren dat dit strikt genomen geen belastingen zijn, waardoor ze ook geen onderdeel van een taxshift zijn, maar anderzijds staan er bij de financiering van de taxshift bijvoorbeeld wel nog extra dividenden van Belfius en rente van de Nationale Loterij opgelijst. Zijn dit dan wel belastingen?

Uiteraard geeft de Nationale Bank een antwoord op de vraag van haar voorgedijminister, ook al is dit in praktijk eerder de bevoegdheid van het Planbureau. Het resultaat van de herberekening is dat de taxshift budgetneutraal is voor de federale regering. Er is wel nog een gat in de regionale begrotingen van 627 miljoen euro. Dit is de studie waar vandaag in de debatten naar verwezen wordt. De perceptie is dat een onafhankelijke instelling de berekeningen heeft gemaakt met state-of-the-artmodellen, maar de facto heeft de regering het resultaat mee bepaald door de input van de studie vast te leggen en de herberekening alleen aan de Nationale Bank te vragen.

Als academicus zou ik me moeten verheugen over de tendens om het debat met meer studies te voeden, maar ik ben veeleer sceptisch. Om het cru te stellen: het zijn vaak opinies en analyses die als formeel onderzoek worden verpakt om meer impact te hebben op een publiek debat. Op die manier wordt veel verwarring gecreëerd. Ze horen thuis op de opiniepagina's van de kranten, niet bij de berichtgeving.

De meerderheid van de economische studies die veel aandacht krijgen in de media, zouden nooit een peer review overleven. Onderzoek dat dit proces wel heeft doorstaan, komt zelden aan bod. Het zijn publicaties in wetenschappelijke tijdschriften die geëvalueerd worden door minstens twee andere

wetenschappers, waarbij voor economische artikelen typisch meerdere ronden van herwerkingen mee gepaard gaan om aan de kritieken van de reviewers tegemoet te komen.

Dit is geen pleidooi om alleen nog maar op die manier getoetste studies aan bod te laten komen. In economie duurt dit proces makkelijk enkele jaren, waardoor de studies vaak niet actueel meer zijn, terwijl ook het peer-review-proces gebreken heeft. Bovendien wordt ook toponderzoek gedaan dat niet bestemd is voor wetenschappelijke tijdschriften. Dat is typisch het geval voor beleidsonderzoek. We mogen het kind dus niet met het badwater weggooien.

In principe is het aan de journalist om het kaf van het koren te scheiden, maar dat is niet altijd gemakkelijk. De studies zijn vaak technisch. Als het over een primeur gaat, moet het ook snel gaan. Er is niet direct een oplossing. Moeten we studies met maatschappelijke impact die niet bestemd zijn voor wetenschappelijke tijdschriften door een onafhankelijk panel van specialisten laten evalueren, en de kritieken mee publiceren? Is het een goed idee om iedereen die meewerkt aan een studie een ethische code voor onderzoek te laten ondertekenen, zoals academici vandaag al moeten doen? Stof tot nadenken. Uiteindelijk heeft elke onderzoeker er belang bij dat hij door de publieke opinie ernstig wordt genomen.